

Є. М. Карпенко,

викладач

(Житомирський державний університет ім. І. Франка)

ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИХ ВМІНЬ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ З ВИКОРИСТАННЯМ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

В статті розглядаються можливі шляхи поетапного формування інформаційно-аналітичних умінь майбутніх вчителів, які відповідають інноваційним освітнім тенденціям. Автор аналізує поняття інформаційно-аналітичних умінь та пропонує можливі шляхи їх поетапного формування за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій.

Відкритий інформаційний простір, який є характерною рисою сучасної епохи, ставить перед системою освіти ряд складних питань. Майбутній фахівець повинен не лише володіти спеціальною інформацією, а й уміти орієнтуватися в інформаційних потоках, освоювати нові технології, самостійно приймати виважені рішення. Поява Інтернету, як невичерпного джерела різноманітної інформації і нових інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), суттєво змінила ситуацію в системі вищої та середньої освіти. Одне з найбільш значимих джерел отримання та обробки інформації в інформаційному суспільстві, Інтернет багато в чому сприяє оптимізації навчального процесу. З іншого боку, Інтернет часто наповнений недостовірною інформацією, що може викликати труднощі в отриманні необхідного обсягу і якості знань. Це вимагає залучення форм і методів роботи, що сприяють формуванню умінь ефективної роботи з ІКТ.

Використання форм і методів роботи, спрямованих на формування умінь ефективної роботи з інформацією та інформаційними технологіями, рекомендується "Національною доктрини розвитку освіти України у XXI столітті", Болонською Декларацією, "Рекомендаціями Ради Європи" Основу професіограми майбутнього вчителя складає інформаційна компетенція, яку Рада Європи виділив як основну характеристику фахівця XXI століття. Серед умінь, які включає ця компетенція, особливо важливими з професійної точки зору для майбутніх вчителів є вміння аналізувати інформацію, зібрану з різних джерел, з точки зору її достовірності, точності, корисності для вирішення професійних завдань; розпізнавати суперечливі дані, судження, аргументи, і використовувати у своїй професійній діяльності тільки достовірні та перевірені дані. [1, 2, 3]

У програмі ЮНЕСКО "Інформація для всіх" особливу увагу приділено підготовці вчителів, оскільки саме від них залежить розвиток інформаційної культури молоді. Серед умінь, необхідних сучасному вчителю, виділено вміння систематично підвищувати свою кваліфікацію, застосовувати раціональні прийоми пошуку, аналізу, відбору, систематизації, узагальнення та використання інформації з різних джерел, у тому числі навчального матеріалу, орієнтуватися в інтенсивному потоці інформації, що стосується відповідної предметної області і суміжних галузей [4]. Це обумовлює актуальність проблеми формування інформаційно-аналітичних умінь майбутніх вчителів. Об'єктом дослідження в статті є процес формування інформаційно-аналітичних умінь майбутніх учителів у системі професійної підготовки. Предметом дослідження в статті є роль ІКТ як засобу формування інформаційно-аналітичних умінь майбутніх учителів у системі професійної підготовки. Мета даної публікації - науково обґрунтувати доцільність використання ІКТ як засобу формування інформаційно-аналітичних умінь майбутніх учителів у процесі професійної підготовки.

Проблемі формування інформаційно-аналітичних умінь приділяється все більше уваги в науковій літературі. Різні аспекти досліджуваної проблеми, зокрема, загальні положення та технології формування інформаційно-аналітичних умінь відображені в роботах вітчизняних зарубіжних вчених (М. Кларін, Т. Олійник, Е. Полат, М. Чошанов, Е. де Боно, і ін) У багатьох дослідженнях (М. І. Жалдак, О. І. Пометун, О. І. Шувалова, І. А. Зимняя, А. В. Хуторський та ін) проблема взаємодії особистості з інформаційним середовищем розглядається як проблема формування умінь роботи з інформацією та інформаційно-комунікаційними технологіями та є одним з головних критеріїв, які безпосередньо впливають на професійний рівень педагогічної діяльності вчителя.

Серед найважливіших умінь ефективною роботи з інформацією, на думку багатьох вчених, є вміння досліджувати реальні виробничі і життєві ситуації; висувати різні варіанти вирішення поставлених завдань, порівнювати, оцінювати, виявляти недоліки і переваги кожного з них обираючи оптимальний; приймати самостійні рішення і прогнозувати їх наслідки. Важливими є також вміння аналізувати інформацію, зібрану з різних джерел, з точки зору її достовірності, точності, корисності для вирішення поставленої проблеми; обговорювати проблему, яка вирішується, чітко і продумано викладати власні думки, аргументовано доводити свою точку зору, уважно ставлячись до чужого і з огляду на її; розпізнавати суперечливі дані, судження, аргументи виявляти і виправляти помилки в чужих роздумів і визнавати їх у своїх [5, 6, 7].

Проте недостатньо дослідженим залишилося питання формування інформаційно-аналітичних умінь у майбутніх вчителів. Разом з тим, вивчення наявної педагогічної практики свідчить, що у багатьох студентів виникають проблеми, пов'язані з пошуком, обробкою, аналізом та подальшим використанням інформації. Оскільки нам невідомі результати комплексного психолого-педагогічного дослідження даної проблеми, ми пропонуємо робоче визначення

інформаційно-аналітичних умінь в опорі на попередні дослідження вітчизняних і зарубіжних учених (М. Кларін, М. Кравченко, Т. Олійник, Е. Полат, М. Чошанов, Е. де Боно та ін.). Ми розуміємо інформаційно-аналітичні вміння як інтелектуальне новоутворення, яке полягає в умінні знаходження необхідної інформації, її всебічної обробки та застосування у власній професійній діяльності.

Для ефективного вирішення поставленої проблеми, на нашу думку, необхідно розробити комплекс завдань, спрямований на поетапне формування інформаційно-аналітичних умінь у майбутніх учителів у системі професійної підготовки. Завдання повинні передбачати можливість систематизації знань і умінь, отриманих в процесі бакалаврської підготовки, і бути спрямованими на набуття студентами знань щодо типів, видів і джерел інформації та ІКТ (1 етап), технологій ефективної роботи з інформацією та ІКТ і умінь її всебічного аналізу (2 етап), а також умінь використання інформації у власній професійно спрямованій діяльності (3 етап) [8, 9, 10].

Як і у випадку з будь-якими засобами навчання, для грамотного використання ІКТ в навчальному процесі необхідно знати його дидактичні властивості, щоб визначити його роль і місце в навчальному процесі у вузі. Найбільш значущими дидактичними властивостями ІКТ як засобу формування інформаційно-аналітичних умінь майбутніх вчителів є:

- **можливість пошуку різної автентичної інформації** (текстової, звукової, графічної, мультимедійної, зокрема за допомогою Інтернету), що сприяє формуванню умінь здобувати інформацію з різних джерел з наступною обробкою цієї інформації.

- **можливість інтерактивності** (в умовах телеконференцій, аудіо та відео конференцій, чатів, листуванні по електронній пошті), яка сприяє формуванню у майбутніх учителів культури спілкування, що передбачає вміння стисло і чітко формулювати власну думку, терпимо і з повагою ставитися до позиції партнерів, здатність аргументовано викладати свою точку зору, а також вміння розпізнавати помилки в судженнях партнера і визнавати і виправляти помилки у своїх судженнях.

Використання ІКТ як засобу формування інформаційно-аналітичних умінь майбутніх вчителів може бути організовано в різних моделях: в очному навчанні на окремих заняттях, при проведенні телекомунікаційних проєктів, при участі в дистанційних олімпіадах, конкурсах, роботі з ІКТ для виконання індивідуальних завдань; очно-дистанційному навчанні, при якому деякі блоки, модулі, теми виносяться для дистанційного вивчення, або студент при необхідності може вивчати частину курсу дистанційно, взаємодіючи з викладачем та іншими студентами на форумах, в блогах, електронною поштою; дистанційному навчанні з використанням кейс-технологій.

Наведемо приклади професійно-орієнтованих вправ, спрямованих на поетапне формування інформаційно-аналітичних умінь, як частини експериментальної програми професійної

підготовки студентів Інституту іноземної філології Житомирського державного університету ім. І. Франка. На **першому** етапі для формування умінь пошуку та відбору інформації необхідно створити педагогічні умови, за яких студенти будуть здійснювати пошук та відбір інформації за попередньо встановленими критеріями. Наведемо приклад вправи.

Вправа, спрямована на формування вмінь знаходити і класифікувати інформацію за допомогою ІКТ.

Завдання: використовуючи запропоновані ІКТ, створіть список корисних ресурсів для вчителів в групах по заданій темі:

- методична і довідкова література, плани уроків, друкований роздатковий матеріал (Група А);
- автентична аудіо-і відеоінформація (Група Б);
- програми та ресурси для проведення телеконференцій, дистанційні курси навчання для вчителів (група В);

Хід виконання: студенти встановлюють критерії ефективного пошуку та відбору інформації за допомогою ІКТ (надійність джерела, можливість отримання додаткової інформації, тощо). Виконання завдання передбачає узагальнення зібраних даних у таблицях та схемах, а також попередніх висновків щодо її корисності для вирішення поставленого завдання.

Спосіб контролю: контроль з боку вчителя.

Метою **другого** етапу є всебічний аналіз відібраної інформації, її порівняння та зіставлення із вже відомими фактами. Наведемо приклад вправи.

Вправа, спрямована на формування умінь аналізу інформаційних джерел з точки зору їх дидактичних можливостей для майбутніх вчителів.

Завдання: проаналізуйте знайдену інформацію по заданій темі. Визначте в групах її достовірність, достоїнства і недоліки, а також найбільш ефективні навчальні матеріали та ресурси, аргументуйте свій вибір, порівняйте результати роботи груп.

Хід виконання: студенти осмислюють інформацію та її значущість для виконання поставленого завдання, зіставляють різні підходи до роботи з навчальним матеріалом. Результатом роботи можуть бути:

- презентації з таблицями, графіками, діаграмами;
- журнал звіту з проведеного дослідження, що включає обґрунтування вибору технологій і методів дослідження, пошуку, відбору та обробки інформації.

Спосіб контролю: взаємоконтроль.

На **третьому** етапі студентам необхідно використати результати обробки інформації для роз'язання професійних задач. Наведемо приклад вправи:

Вправа, спрямована на формування вмінь використовувати ІКТ для вирішення дидактичних задач у процесі професійної спрямованої діяльності майбутнього вчителя, а також умінь

критичного сприйняття і осмислення різномірної педагогічної інформації, умінь формулювати на цій основі власні висновки та оціночні судження.

Завдання: проведіть у групах міні-дослідження за темою "Учитель XXI століття" Підготуйте презентацію проекту "Професія вчителя: уміння XXI століття" для участі у студентській телеконференції за результатами дослідження. Виявіть у групах на основі огляду Інтернет-ресурсів:

- Причини зміни ролі вчителя в суспільстві (Група А);
- Системи умінь сучасного педагога (Група Б);
- Роль самоосвіти і саморозвитку на шляху до професійного педагогічного становлення (Група В).

Хід виконання: студенти використовують результати пошуку, відбору та аналізу інформації для вирішення завдань у власній професійно спрямованій діяльності. Виконання завдання потребує узгодження нової інформації з уже відомою, прийняття на її основі незалежних рішень.

Спосіб контролю: самоконтроль.

Використання ІКТ у вищій школі сприяє більш ефективному вирішенню основних завдань, поглибленому вивченню змісту профільних предметів, оптимізації самоосвіти і саморозвитку майбутніх учителів на основі врахування їх особистісних особливостей, рівня підготовки, індивідуального способу сприйняття інформації і роботи з нею. Студенти опановують інтелектуальні вміння більш високого рівня, уміння аналізу, синтезу, зіставлення інформації, уміння робити об'єктивні висновки і ефективно використовувати результати аналізу інформації у власній професійно спрямованій діяльності.

Для ефективного педагогічного управління процесом поетапного формування інформаційно-аналітичних умінь необхідна спеціальна організація навчального процесу, обґрунтування комплексу педагогічних умов, пошук і впровадження адекватних методів, способів, засобів навчання, які відповідають інноваційним освітнім тенденціям, рівню розвитку інформаційного суспільства. У подальшому пошуку ефективних шляхів вирішення цієї проблеми ми вбачаємо перспективи наукового дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Національна доктрина розвитку України у XXI столітті //Освіта – 2002. – 24 квітня – 1 травня.
2. Common European Framework of Reference: Learning, Teaching, Assessment. – Cambridge: CUP, 2001. – 253р.
3. Американська бібліотечна асоціація. Стандарт інформаційної грамотності. – (Електронний ресурс). – Режим доступу: www.ala.org.

4. Программа ЮНЕСКО "Информация для всех". – (Электронный ресурс). – Режим доступа: http://www.nbuv.gov.ua/law/00_uiv.html – Заголовок з екрану.
5. Жалдак М.И. Система подготовки учителя к использованию информационной технологии в учебном процессе. – Автореферат дис. ... докт. пед. наук. – М., 1989. – 48 с.
6. Алан Кроуфорд, Венді Саул, Самюель Метью, Джеймс Макінстер Технології навчання критичного мислення учнів. – Київ: "Плеяди", 2006. – 217с.
7. Тягло А.В., Воропай Т.С. Критическое мышление: проблема мирового образования XXI века. – Харьков: университет внутренних дел, 1999. – 219с.
8. Професіно-методична підготовка студентів-філологів у вищому навчальному закладі: монографія/ Н.В. Зінуківа, Л.В. Калініна, І.В. Самойлюкевич, Н.Р. Петранговська, О.Р. Світлична, І.І. Березенська, Н.П. Сіваєва, О.С. Гуманкова, Л.В. Барало, О.А. Зимовець, С.Б. Моркотун, Ю.М. Жилієва, А.М. Мормуль, І.Ф. Литньова, Є.М. Карпенко. – Д., Вид-во ДУЕП, 2009. – 494 с.
9. Карпенко Є. М. Формування інформаційно-аналітичних вмінь майбутніх вчителів іноземних мов в рамках інноваційного підходу до освітнього процесу// Вісник Житомирського державного університету ім. І. Франка. – Вид-во Житомирського державного університету ім. І. Франка, 2008. – Вип. 37. - С. 166-169.
10. Формування інформаційно-аналітичних вмінь майбутніх вчителів іноземних мов засобами спецкурсу "Інформаційно-аналітичні вміння майбутніх вчителів іноземних мов"// Вісник Житомирського державного університету ім. І. Франка. – Вид-во Житомирського державного університету ім. І. Франка, 2008. – Вип. 43.- С. 157 – 160.

Карпенко Е. М. Формирования информационно-аналитических умений будущих учителей с использованием информационно-коммуникационных технологий.

В статье рассматриваются возможные пути поэтапного формирования информационно-аналитических умений будущих учителей, которые соответствуют инновационным образовательным тенденциям. Автор анализирует понятие информационно-аналитических умений, их основные характеристики и рассматривает возможные пути их поэтапного формирования с помощью информационно-коммуникационных технологий.

Karpenko Ye. M. Formation of Information-Analytical Skills of Prospective Teachers with the Help of Information-Communication Technologies.

The paper deals with the possible ways and stages of formation of informational-analytical skills of prospective teachers in the innovative approach to the process of study. The author examines the main characteristics of the informational-analytical skills and analyses possible stages of their development with the help he information-communication technologies.